

УДК 82-3.033:882Г-091:802.0

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НЕОЛОГІЗМІВ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА У РОМАНІ ВІЛЬЯМА ГІБСОНА “НЕЙРОМАНТ”

Свиридов О. Ф.

Статтю присвячено соціолінгвістичному та перекладацькому аналізу неологізмів соціокультурного середовища на матеріалі роману Вільяма Гібсона “Нейромант”. Розглядаються основні варіанти перекладу неологізмів різними перекладачами на російську та українську мови.

Ключові слова: нейромант, авторський неологізм, соціокультурне середовище.

Статья посвящена социолингвистическому и переводоведческому анализу неологизмов социокультурной среды на материале романа Уильяма Гибсона “Нейромант”. Рассматриваются основные варианты перевода неологизмов разными переводчиками на русский и украинский языки.

Ключевые слова: нейромант, авторский неологизм, социокультурная среда.

This article deals with the sociolinguistic and translational analysis of neologisms in sociocultural sphere in the novel of William Gibson “Neuromancer”. Principal Russian and Ukrainian translation alternatives have been considered and analyzed.

Key words: neuromancer, author’s neologism, sociocultural sphere.

Питання достовірності літературного твору, особливо стосовно наукової фантастики та нереалістичної літератури взагалі залежить від майстерності автора засобами лексичної номінації малювати вигаданий світ. Саме для досягнення ефекту реалістичності нереального, правдоподібності неправдивого письменники фантасти використовують найрізноманітніші словарні засоби, і від того як автору вдасться словами передати достовірність вигаданого ним світу залежить те як сприймає його читач. При цьому важливу роль відіграє не стільки науково фантастичний аспект, скільки достовірність величезного шару дрібних деталей, непомітних на перший погляд чи при першому прочитанні.

Найбільш відомим романом Вільяма Гібсона на даний момент є “Нейромант”. Ця книга є першим з трьох романів циклу “мурашник” (інша назва цієї трилогії, цикл “кіберпростір”), що складається з трьох романів “Нейромант” (Neuromancer), “Мона Ліза овердрайв” (Mona Lisa Overdrive), “Граф Нуль” (Count Zero). Ці романи не є прямими продовженнями один одного, їх об’єднує лише місце дії: величезне футуристичне місто “мурашник”, столиця міжнародних комп’ютерних корпорацій та інформаційної злочинності, та деякі персонажі, перш за все Моллі, головна героїня більшості з творів Гібсона, присвячених темі кіберпростору. Перший роман, “Нейромант”, виданий у 1983 році є міжнародним бестселером, він отримав майже всі відомі літературні премії в галузі літературної фантастики, та цілком закономірно вважається не лише класикою літературної фантастики а й сучасної західної літератури. Вражаючий футуристичний світ змальований в творі, насичений новітніми технологіями в галузі медицини, кібернетики, комп’ютерних та комунікаційних технологій, став тлом для виникнення нової літературної течії. Дія роману відбувається в умовному “недалекому майбутньому” (точні дати не вказані), в якому світом панують корпорації, а найбільш поширеною формою соціального ескапізму в населення є подорожі в комп’ютерній мережі, що зветься з “кіберпростором”, або “матрицею”.

Дослідники творчості Вільяма Гібсона наголошують, що окрім видатної футуристичності його романів та майстерності його мови, важливу роль у створенні неповторного ефекту від романів автора відіграє саме соціокультурний аспект.

Саме культурна атмосфера з безкінечними соціальним угрупованнями, територіальним єдностями, ідеологічними єдностями формують світ роману. В ньому немає жодних випадковостей, все упорядковано чіткої та зрозумілої меті – якомога точніше передати атмосферу епохи з усіма її якостями та вадами. Культурні процеси які відбуваються під час написання роману знаходять своє відображення у футуристичному світі Гібсона, іноді гіпертрофовані але завжди легко впізнані. Як вже згадані впливи комп'ютеризації та холодної війни, інші культурологічні ефекти: комерціалізація світу, укрупнення корпорацій, процеси глобалізації та мультикультуралізму, пануючі в американському суспільстві культура споживання та комфорту, і, як відповідь на це, виникаючі настрої ескапізму ті відчуження в сучасній молоді. Також певний вплив на формування цього світу має молодість автора – активного антимілітариста і учасника руху хіпі. Усі ці фактори зумовлюють особливості художнього світу роману, і, як результат призводять до виникнення великої кількості соціокультурних термінів, для називання яких автор зрозуміло вигадує нові слова, або комбінує вже існуючі у словосполучення, що виступають завершеними змістовими єдностями, тобто також неологізмами. Цей шар соціокультурних неологізмів включає велику кількість нових слів, серед яких і назви побутових приладів (в більшості випадків ці слова виконують сатиричну функцію висміюючи культ споживання), назви культурних угруповань та слова що позначають елементи цих культур, і також географічні назви та власні імена. Кожен з цих авторських неологізмів незалежно від частоти вживання та сюжетної ролі відіграє важливу роль у формуванні футуристичного світу роману.

Отже, для того, щоб переклад роману Вільяма Гібсона “Нейромант” був максимально достовірним та відповідав задуму автора, слід звернути особливу увагу на неологізми, що стосуються соціокультурного середовища.

Неологізми на позначення побутових приладів:

Більшість неологізмів на позначення побутових приладів утворені *семантичним шляхом та способом словоскладання*. Серед таких слів можна виділити: *temper foam, dry ice, coffin hotel, black box, mimic polycarbonate suit*.

Неологізм “*temper foam*” утворений шляхом словоскладання, поєднуючи слова *temper* (*temper n. – degree of, strength, hardness; temper vt. – 1. dive, come to required temperature by heating or cooling 2. soften or modify*) та *foam* (*n. white mass of small air as formed on a liquid* [4]) у стійке функціональне словосполучення, автор передає як фізичні характеристики вигаданого винаходу, такі його призначення. Зважаючи, що в самому тексті роману пояснення терміну *temper foam* ми не зустрічаємо, автор залишає можливість зрозуміти що саме мається на увазі розшифрувавши значення самого неологізму. Призначення цього винаходу є цілком зрозумілим якщо поєднати пояснення слів що складають неологізм з інформації з контексту:

“Crouching on the brown temper foam slab that was both floor and bed, Case took Shin's .22 from his pocket and put it on top of the cooler” [4].

Тобто “*temper foam*” це спеціальний матеріал що замінює ліжко, одночасно слугуючи підлогою і покривалом у сучасному житлі, це пластична пінообразна маса, що змінює власну температуру, в залежності від потреб тіла людини.

Особливо цікавими є варіанти перекладу цього неологізму, запропоновані російськомовними перекладачами, які є дуже різними і тому вимагають розгляду. Перекладач А. Чертков подає утворений способом калькування власний неологізм “*темперлон*”, по аналогії з неологізмом Гібсона зберігаючи основу “*темпер*” та додаючи усічене слова “*поролон*”. Такий переклад є досить винахідливим і влучним, бо одночасно передає і специфіку винаходу і колорит авторського неологізму. Цього не можна сказати про шлях обраний перекладачами Б. Кадниковим і О. Колесниковим які використовують *пояснювальний* спосіб перекладу, але в той же час не враховують всіх аспектів значення неологізму, перекладаючи *temper foam* як “*мягкий пластик*”. Такий переклад на думку дослідника є помилковим. При українському перекладі роману слід врахувати як помилкові судження попередніх робіт, так і вдалий вибір слова заміни. Слід мати на увазі, що в романі “Нейромант” більшість неологізмів настільки інтегровані в мову автора, що їх інколи важко відрізнити від звичайних слів та словосполучень, тому і аналіз роману при перекладі має бути дуже уважним, щоб не

припуститися прикрих помилок, які уважний читач сприйматиме як намагання “зрізати гострі кути” ті полегшити процес перекладу.

Іншим цікавим для перекладу неологізмом для позначення елементів побуту є поняття “*coffin hotel*”, знову ж таки утворене шляхом складання слів. В цьому випадку значення неологізму є зрозумілим зі значення самих слів, що його складають. В тексті роману ми зустрічаємо цей неологізм не однократно, ось лише один приклад:

“But the dreams came on in the Japanese night like live wire voodoo and he'd cry for it, cry in his sleep, and wake alone in the dark, curled in his capsule in some coffin hotel, his hands clawed into the bedslab, temper foam bunched between his fingers, trying to reach the console that wasn't there” [4].

Слід звернути увагу, що в наведеному уривку ми зустрічаємо і ще декілька неологізмів, певні вже були проаналізовані, на інші дослідник вирішив не акцентувати увагу.

Отже, значення неологізму “*coffin hotel*” є цілком зрозумілим, це готель, що складається з невеличких відсіків, що за розміром і формою нагадують труну. Цілком зрозумілим є те, що такого роду житло в романі зустрічаємо лише у розділах, присвячених подіям в Японії, бо автор передбачав, що через посилення ролі цієї країни в майбутньому люди з усього світу будуть емігрувати в цю країну що призведе до її перенаселення.

Однак не зважаючи на видиму легкість розуміння цього неологізму, в перекладачів Б. Кадникова і О. Колесникова виникли проблеми з цим неологізмом, через що вони прибігли до дуже сумнівного в цьому випадку пояснювального способу:

“Но сны посещали его в японских гостиницах подобно видениям вуду, и он кричал и кричал во сне и просыпался в темноте, один, скрючившись на гостиничной койке, словно в гробу, его руки впивались в матрас, и мягкий пластик выпирал между пальцами, старающимися дотянуться до клавиатуры, которой здесь не было” [3].

Такий переклад є не досить вдалим, на відміну від роботи перекладача А. Черткова, який використовує прямий переклад “*гостиничный гроб*”, що є набагато доречнішим.

Ще одним проблемним для перекладу неологізмом є термін “*mimetic polycarbon suit*”. Пояснення цього терміна зустрічаємо в тексті роману:

“His body was nearly invisible, an abstract pattern approximating the scribbled brickwork sliding smoothly across his tight one piece. Mimetic polycarbon” [4].

Для того щоб зрозуміти значення терміну слід проаналізувати кожн з його елементів. Перша частина неологізму *mimetic* походить від *mimic* (*imitated or pretended*), і підкреслює функціональне призначення винаходу – імітувати оточуюче середовище, джерелом походження слова є біологічна наука, в якій існує поняття мімікрія – тобто власність деяких тварин імітувати хижаків для захисту. Другою частиною неологізму є слово “*polycarbon*” навмисно вжите з порушенням літературних норм написання (правильним написанням є *polycarbonate*), що складається префіксу “*poly-*” на позначення кількості, та основи *carbon* яке має багато значень, серед яких для розуміння значення неологізму слід розглянути два:

Carbon – n. 1. non-metallic element that occurs in all living matter, in its pure form as diamonds and in impure form in coal. 2. thin paper coated with the colored matter, used between sheets of paper to make copies [4].

У першому прямому значенні слова перекладається як вуглець, і тим самим стає зрозумілим що слово “*polycarbon*” значить що матеріал складається з різного роду вуглеців. Але друге значення цього слова, яке можна перекласти як “копірка”, натякає знов таки на функціональне призначення винаходу – копіювати та відтворювати оточуюче середовище.

Отже, значення неологізму шляхом аналізу лексичних одиниць та контексту є цілком зрозумілим, але при перекладі цього терміну можуть виникнути варіанти. Перекладач А. Чертков використовує засоби калькування та транскрибування, вживаючи словосполучення “*мимикрирующий поликарбон*”. Перекладачі Б. Кадников та О. Колесников користуючись способом калькування

пропонують такий варіант перекладу як “*полиуглеродный костюм хамелеон*”. В обох випадках перекладачі змушені порушувати норми словотвору, щоб зберегти колорит авторського неологізму. Обидва варіанти перекладу є досить доцільними.

Окрім вже зазначених неологізмів на позначення побутових приладів можна виділити ще такі слова як “*dry ice*” (сухий лід), та альтернативне значення терміну “*black box*” (чорний ящик), який в романі Гібсона виступає як спеціальний прилад для зламу систем безпеки та відключення сигналізації. У другому прикладі для уникнення двозначності при перекладі можна скористатися синонімом для слова “ящик”, таким як “коробка” або “скриня”.

Література

1. Гібсон Уильям. Нейромант // Пер. Е. Летов, М. Пчелинцев [Електронний ресурс] – Режим доступу:
http://ae-lib.org.ua/texts/gibson_ua.htm. – Назва з екрану.
2. Гібсон Уильям. Нейромант // Пер. А. Чертков [Електронний ресурс] – Режим доступу:
http://ae-lib.org.ua/texts/gibson_ua.htm. – Назва з екрану.
3. Гібсон Уильям. Нейромантик // Пер. Б. Кадников, О. Колесников [Електронний ресурс] – Режим доступу:
http://ae-lib.org.ua/texts/gibson_ua.htm. – Назва з екрану.
4. Gibson W. Neuromancer. W. Gibson. – N.Y.: Little, Brown and Company, 1984. – 576 p.